

Sygn. akt III CZP 108/10

POSTANOWIENIE

Dnia 17 grudnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Frąckowiak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSA Anna Kozłowska

w sprawie z powództwa Henryka L. i Jadwigi L.
przeciwko PGE Dystrybucja S.A. z siedzibą w L., Oddział w B.
o zobowiązanie,
na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 17 grudnia 2010 r.,
na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy
postanowieniem z dnia 10 września 2010 r.,

„Czy dopuszczalne jest zaliczenie przez przedsiębiorcę energetycznego do okresu posiadania służebności przesyłowej po dniu 1 lutego 1989 r., okresu korzystania przed tą datą z nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności przez jego poprzednika prawnego – przedsiębiorstwo państwowe w ramach zarządu mieniem państwowym w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa?”

odmawia podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy rozpoznając apelację pozwanego PGE Dystrybucja B. Sp. z o.o. w B. od wyroku Sądu Rejonowego z dnia 13 kwietnia 2010 r. powziął istotne wątpliwości i na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne sformułowane w sentencji swojego postanowienia z dnia 10 września 2010 r.

Zagadnienie to powstało na tle następującego stanu faktycznego.

Powodowie Jadwiga L. i Henryk Antoni L. – prowadzący działalność gospodarczą w S. są współwłaścicielami, na zasadzie wspólności ustawowej małżeńskiej, nieruchomości położonej w S. przy ul. S.[...], w skład której wchodzi cztery działki o numerach geodezyjnych: 24442/15, 2444/4, 24442/8, 24442/9, dla których księgi wieczyste prowadzi Sąd Rejonowy.

Powodowie wymienione nieruchomości nabyli w 1996 roku od Spółdzielni „U.” w S. w likwidacji. Przez nieruchomość przebiegała napowietrzna linia energetyczna SN-20kV ze słupami posadowionymi na przedmiotowych działkach.

Powodowie domagali się zobowiązania pozwanej PGE Dystrybucja B. spółki z o.o. w B. do przywrócenia stanu zgodnego z prawem przez usunięcie napowietrznej linii energetycznej SN-20kV wraz ze słupami, z nieruchomości stanowiących współwłasność powodów lub wykonanie na własny koszt przebudowy tej linii na linię kablową.

Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 13 kwietnia 2010 r. zobowiązał pozwaną do usunięcia z opisanej powyżej nieruchomości napowietrznej linii energetycznej SN-20kV wraz ze słupami, przebiegającymi przez cztery oznaczone w tym wyroku działki geodezyjne.

W oparciu o zeznania przesłuchanych w sprawie świadków oraz opinię biegłego z zakresu elektryczności Sąd Rejonowy ustalił, że linia energetyczna przebiegająca przez nieruchomość powodów została wybudowana na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku.

Sąd Rejonowy ustalił także, że pozwana spółka jest następcą prawnym przedsiębiorstw energetycznych, które korzystały z przedmiotowej nieruchomości

w zakresie odpowiadającym treści służebności przesyłu, w tym przedsiębiorstwa państwowego, które korzystało z tej nieruchomości przed dniem 1 lutego 1989 r. w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa.

Ponadto stwierdził, iż faktem bezspornym jest, że ani pozwana, ani jej poprzednicy nie posiadali tytułu prawnego do korzystania, we wskazanym wyżej zakresie, z nieruchomości powodów, w związku z czym w grę mogło tu wchodzić jedynie posiadanie służebności w złej wierze.

W tych okolicznościach przyjął, że bieg terminu zasiedzenia służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu rozpoczął się najpóźniej w dniu 1 stycznia 1970, co oznacza, że termin ewentualnego zasiedzenia tej służebności przez poprzednika pozwanej upłynąłby z dniem 1 stycznia 2000 r., to jest przy przyjęciu 30-letniego terminu zasiedzenia.

Sąd Rejonowy uznał jednak, że w rozpoznawanej sprawie do takiego zasiedzenia nie doszło. Podzielił bowiem pogląd prawny, wyrażony przez Sąd Najwyższy, zgodnie z którym przedsiębiorstwa państwowego nie można uznać w okresie do 1 lutego 1989 r. za samoistnego posiadacza nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności gruntowej (art. 352 k.c.), co oznacza, że niedopuszczalne jest zaliczenie posiadania przez przedsiębiorstwo państwowe, wykonywanego przed tą datą, do okresu potrzebnego do nabycia służebności przez zasiedzenie przez następcę prawnego tego przedsiębiorstwa.

Sąd Apelacyjny zauważył, że w niniejszej sprawie pozwana opierała swoją obronę przed roszczeniem negatoryjnym powodów jako właścicieli nieruchomości (art. 222 § 2 k.c.) na zarzucie, iż jej poprzednik prawny nabył w drodze zasiedzenia służebność gruntową o treści odpowiadającej służebności przesyłu, która obciąża nieruchomość stanowiącą własność powodów. Nie budzi przy tym wątpliwości, że ustalenie faktu nabycia przez zasiedzenie służebności, w sprawie z powództwa właściciela o przywrócenie stanu zgodnego z prawem, jest dopuszczalne, gdyż może stanowić w danej sprawie przesłankę rozstrzygnięcia.

W obecnych realiach większość przedsiębiorstw energetycznych, będących właścicielami urządzeń służących do doprowadzania energii elektrycznej w rozumieniu art. 49 § 1 k.c., jest następcami prawnymi przedsiębiorstw

państwowych, które przed dniem 1 lutego 1989 r. władały tymi urządzeniami w ramach sprawowania zarządu mieniem państwowym, w związku z czym korzystały też z nieruchomości, na których urządzenia te posadowiono w sposób odpowiadający treści służebności przesyłu.

Zdarzają się przypadki, że przedsiębiorca energetyczny nie legitymuje się uprawnieniem do ingerowania w sferę cudzej własności nieruchomości dla utrzymania urządzeń służących do doprowadzenia energii, co w orzecznictwie jest z reguły kwalifikowane jako korzystanie z nieruchomości w złej wierze. Konsekwencją tego faktu jest wydłużenie, wymaganego przez ustawę, okresu posiadania służebności do 30 lat (art. 172 w zw. z art. 292 zd.2 i art. 305⁴ k.c.).

W tej sytuacji istotną staje się kwestia doliczenia przez posiadacza służebności czasu posiadania wszystkich poprzedników będącymi posiadaczami samoistnymi. W rozpoznawanej sprawie wątpliwości dotyczą tego, czy okres korzystania z nieruchomości powodów przed dniem 1 lutego 1989 r. przez przedsiębiorstwo państwowe, którego następcą prawnym jest pozwana spółka, może zostać doliczony, na podstawie art. 176 § 1 w zw. z art. 292 k.c., do okresu posiadania służebności o treści odpowiadającej służebności przesyłu przez późniejszych posiadaczy samoistnych tej nieruchomości, będących poprzednikami prawnymi pozwanej.

Sąd Apelacyjny wskazał, że zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, wyrażonym w wyroku z dnia 9 grudnia 2009r., IV CSK 291/00 nie jest dopuszczalne zaliczenie przez przedsiębiorcę energetycznego do okresu posiadania służebności przesyłowej po dniu 1 lutego 1989 r., okresu korzystania przed tą datą z nieruchomości przez jego poprzednika prawnego - przedsiębiorstwo państwowe w ramach zarządu mieniem państwowym w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa.

W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy stwierdził, że zaliczenie takie nie jest dopuszczalne, ponieważ przedsiębiorstwa państwowego nie można w okresie do 1 lutego 1989 r. uznać za samoistnego posiadacza nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności gruntowej (art. 352 k.c.). W uzasadnieniu Sąd Najwyższy wskazał, że w okresie przed wejściem w życie nowelizacji kodeksu cywilnego (ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r.), znoszącej zasadę tzw. jednolitej własności państwowej, czyli przed dniem 1 lutego 1989 r., państwowe osoby

prawne (w tym przedsiębiorstwa państwowe) wykonywały uprawnienia związane z własnością nieruchomości wprawdzie we własnym imieniu, ale na rzecz Skarbu Państwa, jako jedyne dysponenta własności państwowej. Dlatego też skutki prawne związane z posiadaniem samoistnym w tamtym okresie przez przedsiębiorstwo państwowe nieruchomości mogły powstać tylko na rzecz Skarbu Państwa, a nie na rzecz tego przedsiębiorstwa.

Podzielając przytoczone stanowisko Sądu Najwyższego odnośnie prawnego charakteru władztwa sprawowanego przez przedsiębiorstwo państwowe w ramach zarządu mieniem państwowym, należy zauważyć, że w innych wypowiedziach judykatury przyjmowano, że wprawdzie objęcie w posiadanie służebności przez poprzedników prawnych przedsiębiorstwa energetycznego oraz jej posiadanie przed dniem 1 lutego 1989 r., odbywało się w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa, to jednak może on doliczyć do okresu swojego posiadania służebności przesyłu, posiadanie tej służebności przez jego poprzedników prawnych, trwające do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2009 r. (I CSK 171/08, OSNC 2010/1/15).

Pogląd ten koresponduje z wcześniejszym stanowiskiem Sądu Najwyższego, w którym opowiedziano się za dopuszczalnością zakwalifikowania okresu posiadania samoistnego Skarbu Państwa wykonywanego do dnia 1 lutego 1989 r. przez ówczesne przedsiębiorstwo państwowe, do okresu samoistnego posiadania po tej dacie wykonywanego przez osobę prawną jeżeli podczas biegu zasiedzenia Skarb Państwa przeniósł posiadanie na rzecz tej osoby prawnej (zob. postanowienie z dnia 258 stycznia 2005 r., I CSK 11/05, Biul. SN 2006/5/11).

W tym kontekście nie jest zatem jasne, czy konsekwencją przyjęcia stanowiska wyrażonego w powołanym wyroku z dnia 29 września 2009 r. jest wyłącznie dopuszczalność zaliczenia okresu korzystania przed dniem 1 lutego 1989 r. przez przedsiębiorstwo państwowe, w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa, z nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności przesyłu, a inaczej mówiąc okresu samoistnego posiadania Skarbu Państwa, do czasu koniecznego do nabycia służebności przez zasiedzenie przez następcę prawnego tego przedsiębiorstwa, czy też jedynie pogląd wyrażony w powołanym wyroku wyklucza

możliwość doliczenia okresu kwalifikowanego przez stronę jako „posiadanie przez przedsiębiorstwo państwowe”.

Jeżeli nawet omówione stanowisko, oparte na założeniu, że przedsiębiorstwo państwowe sprawując zarząd mieniem państwowym, czyniło to na rzecz Skarbu Państwa i w istocie było tylko dzierżycielem w rozumieniu art. 338 k.c., to i tak, w ocenie Sądu Okręgowego, brak jest uzasadnionych podstaw do wykluczenia doliczenia tego samego okresu jako czasu samoistnego posiadania Skarbu Państwa prowadzącego do zasiedzenia.

Z punktu widzenia przedsiębiorstwa energetycznego jako posiadacza prawa odpowiadającego treści służebności nie ma większego znaczenia, czy jego poprzednikiem był Skarb Państwa, czy było nim przedsiębiorstwo państwowe. Istotne jest natomiast to, czy wskutek wykonywania posiadania przez okres wymagany ustawą nabył on sam bądź jeden z jego poprzedników prawnych w drodze zasiedzenia służebność obciążającą nieruchomość, na której znajdują się urządzenia służące do przesyłu energii elektrycznej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione przez Sąd Okręgowy zagadnie prawne zostało wadliwie sformułowane. Możliwość doliczenia posiadania poprzednika prawnego przy ustalaniu wymagań co do czasu posiadania samoistnego potrzebnego do zasiedzenia prawa, zgodnie z art. 176 § 1 k.c. może dotyczyć tylko okresu posiadania przez poprzednika prawnego. Natomiast Sąd Okręgowy pyta czy „korzystanie z nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności przez przedsiębiorstwo państwowe w ramach zarządu mieniem państwowym w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa” może być doliczone do czasu posiadania przez przedsiębiorstwo energetyczne nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności przesyłu. Nie ulega wątpliwości, że z art. 176 k.c. wynika, iż doliczyć można tylko okres samoistnego posiadania. Skoro tak to przy tak sformułowanym zagadnieniu prawnym trudno uznać je za istotne, gdyż odpowiedź jest oczywista. Na tle art. 176 k.c. doliczać można tylko okres posiadania, co jednoznacznie wynika z tego przepisu. W ogóle zatem niedopuszczalne jest doliczanie okresu korzystania z nieruchomości w jakimkolwiek zakresie.

Nawet gdyby Sąd Najwyższy podjął próbę interpretacji przedstawionego zagadnienia prawnego, czego na tle ukształtowanego orzecznictwa do art. 390 k.p.c., w zasadzie nie powinien czynić, gdyż rolą Sądu Najwyższego jest rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia, a nie jego redagowanie, to i tak brak byłoby podstaw do odpowiedzi. Można założyć, że Sąd Okręgowy dzieląc pogląd, iż do 1 lutego 1989 r., ze względu na koncepcję jednolitej własności państwowej przedsiębiorstwo państwowe nie było posiadaczem rzeczy, którymi władało uznaje w istocie za posiadacza Skarb Państwa, to przedstawione zagadnienie nie wywołuje istotnych wątpliwości w rozumieniu art. 390 k.p.c. Na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości, że przedsiębiorstwo państwowe do 1 lutego 1989 roku nie mogło być uznane za posiadacza samoistnego nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności przesyłu. Takim posiadaczem mógł być natomiast Skarb Państwa. Wobec tego należałoby ustalić, czy przedsiębiorstwo energetyczne, które twierdzi, że nabyło przez zasiedzenie służebność przesyłu jest następcą prawnym Skarbu Państwa. Tego zaś Sąd Okręgowy nie uczynił. Dopiero po takim ustaleniu, wykorzystując dotychczasowe orzecznictwo Sądu Najwyższego dopuszczające zaliczenie posiadania Skarbu Państwa do posiadania przedsiębiorstwa, które jest jego następcą prawnym można będzie ocenić, czy przedsiębiorstwo to nabyło służebność przesyłu na przedmiotowej nieruchomości.

Mając na uwadze podniesione argumenty Sąd Najwyższy, na podstawie art. 390 k.p.c. i art. 65 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.) odmówił odpowiedzi na przedstawione przez Sąd Okręgowy zagadnienie prawne.